

ИЗЛАЗИ

ушорником, четвршком
и недељом

ЦЕНА:

за 1 месец 1 динар
или 1 крунаПретплату примају све поште у
Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
ШТАМПАРИЈИ
ПАВЛОВИЋА И СТОЈАНОВИЋА

Неплаћена писма не примају се

Ручкописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ
У ДУБРОВАЧКОЈ УЛ. БР. 9

БРОЈ 10 ПР. Д.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 10 ПР. Д.

НА ПОЧИНКУ

Застанемо овдје у хладу тополе,
У чије се гране густа павит пружа,
Куд се оршљан пење уз литице голе
И гдје спава смрчак и столиста ружа;
Неће л' из дубине, гдје врела жуборе,
Долетјети нагло гореки вјетрић који,
Од љубави жарке срце ми изгоре
И плануше усне од пољуба твоји!

Нека овдје буде прво наше вече
Док мир гором пане из свјетлог етира,
Најмилија ноћа нег мирно протече
Врх узглавља наших, врх љубави мира, —
Као поврх храма, што се чини души
Острвом спокојства на валима јада;
Гдјено, светим миром док се тамјан пуши,
По олтару вјере зрак сунчани пада.

Мостар, јуна, 1898. г.

Јов. А. Дуцић.

ЗАМЕНА

ПРИЧА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА

Радоје М. Домановић.

(СВРШЕТАК).

Борба започета.

Једнога дана, баш некако пред Божић, пуче глас по селу, да је наша војска побеђена и да су многи војници изгинули.

Плач и кукњава настаде; многе су и живе оплакали и ожалили.

Код Милутина у кући беше неколико сељака, кад такав глас донесе из града момак, што бејаше отишао, да купује неке потребне ствари за кућу.

Мајка зацвиле за синовима; сељаци обореше главе, и сваки се даде у бригу, шта је са његовим рођаком, сином или својтом; Милутин се намршти, а очи му засијаше чудним жаром, и цело лице доби израз страшне освете.

Настаде извесно време тајац. Само пламен пуцкара, а ветар на пољу звижди.

— Јаој, тужној мајци до Бога! — изговори загушено кроз плач жена Милутинова, не могући одолети болу срца.

— Одоше деца, те их поклаше и потукоше. Ах, да ми одосмо, тада би видели непријатељи шта су Срби... О, скотови погани, лако је децу победити — Ту застаде, па јачим гласом додаде погледав навише: — Даће Бог, да се ми кренемо! —

Милутин је изговорио ове речи јаким, устрептаним гласом. Усне му дрктаху од узбуђења; уз образе удари пламен племенита гнева и сујете, а очи севаху страшним жаром освете, мржње и бола. У изразу његова лица огледаху се сва та осећања, што их из душе покрете понос народни и љубав према деци. И ако му већ беше прошло педесет година, ипак не клону духом, при помисли, да су му синови изгинули. Он се сећао своје младости, снаге и храбрости. Нехотично је појам о Србину везивао за младост своју, па то исто жељаше, и несвесно, пренети и на синове. При помисли, да је српска војска побеђена, да су му синови побеђени, осећаше као да је он лично осрамоћен и побеђен. Крв му ускипе у жилама, а сва снага младићска као да се обнови у њему. Осети се исто тако свеж и крепак, као кад је у младости нагонио коња, да прескаче, под њим, столове на свадби. Зажеле, да су му непријатељи близу, па да одмах опреми Брњаша, узме оружје, и јурне у најгушће редове; да се сит накоље »паса«. и да им покаже ко су Срби, ко је отац побеђене деце.

— Раниш га, негујеш га, па га пошљеш, да га кољу по беломе свету!... Јаох, тужној мајци!... — набраја очајно жена Милутинова, грувајући се у прса.

— Не кукај! — викну Милутин љутито, јер га то трже из осветничких мисли, па му чисто изгледаше, како ће плач и кукњава све његове планове покварити. ..

— Само срце кука!... Одговори му жена можда први пут у животу.

— Мајка је то!... прошапута неко од сељака. По том сви ућуташе.

Тишина чудно утиче на душу. Милутин крдом погледа жену немим, укоченим погледом. Као да за часак осећање родитељско надвлада све ос-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У тало. Погледи им се среташе, и она разумеде мисли његове, па заплака, и покри лице рукама. Милутиново се чело натупшти, обори главу и загледа се у пламен, што је заносним пуцкарањем прекидао мртву тишину. Није се љутио што жена плаче. И ако бејаше намрштен, и изгледаше љут, ипак му некако гођаше души плач њен.

Неколико дана после тога бејаше заиста донет у болницу повећи број рањеника, махом из те околине.

Одмах се Милутин спреми, те оде у град. У бисазима је понео разних понуда за рањенике, а нарочито лепа дувана.

Основна школа у граду претворена је у болницу. Ту, где се, пре три месеца, у дворишту могла чути само весела граја, смех и песма веселе, безбрижне деце; где среташе дечја, округла и румена лица, пуна среће и детињске, чисте ведрине, без икаква, па и најмања трага туге: ето у том истом дворишту гледате сада старце и бабе са мутним, уплаканим очима, у којима трепери блед, слаб пламичак, који се гаси, па ипак у тужноме његовом одсјају гледате љубав родитељску, страх, очајање, жалост, боле, јаде, а кроз све то, као да је преплетена нада са изразом: »жив је можда«, и тешка слутња: »већ је мртав!«... Видите озбиљна суморна лица са општрим цртама, или дубоким борама старости, или патње. Изрази мрачни, очајни, плачни, а понегде са тужним, леденим задовољством: »видећу га бар мртва!« И до таквог стања долази душа људска. Не чује се у том друштву више весела граја и смех, већ, место тога, тужни уздаси, јаук, плач. С времена на време је мртва, гробна тишина, у којој, као да осећате, како рањена душа трепери. То је родбина рањеника, који су ту, или оних, који су још у боју, или изгинулих. Многи од ових истих родитеља долазили су ту, у школу, код деце своје, а та иста деца сада су самртни рањеници у истој можда соби, где су некада као ђачићи седели за школском клупом. Чудан је живот, чудна судбина!... Да ли се и они на самртној постели сећају тога?...

У болници није тужније него пред болницом. Неки од рањеника већ оздрављају, па се разговарају; неки се шале својим онакаженим удовима. То су страшне шале, које се говоре онда, кад душа плаче. Неки у самртничким мукама јаучу и шкрипе зубима; неки опет у заносу бунцају помињући своје миле; по неки издишући залепрша рукама, скупљајући последњу снагу живота, да се отме грозној смрти из наручја.

Милутин сећаше крај постеље неког Ђурђа из оближњег села. Лако је рањен, те се с њиме, бар у прекидима, могло разговарати.

— Шта је са мојим Васом и Миланом? пита Милутин, и као да осети, први пут, да му глас задрхта од тешке слутње.

— Милан је у мојој чети. Остао је здрав, кад ја бејох рањен...

— Па зар наша војска устукнула? Упита још уздрхталим гласом Милутин, јер не смеде одмах питати за Васу. Некако се бојао.

Војник причаше о самој борби у најмањим појединостима, прекидајући често стењањем због болова.

Милутин није ништа чуо. Био је занет другим мислима. Војник престаде причати. Милутин ћуташе дуго. Неко од рањеника јаокну, те се Милутин трже из мисли, прибра се и упита тихо, једва чујно:

— Шта је с мојим Васом?.. Његов рођени глас му се чињаше туђ, стран, пун слутње, те се чисто трже и уплаши од тога гласа, као да је кривац, што је такво питање ставио. То је осећање родитеља, који очекује, слуги црн глас о смрти својега детета.

- Први позив још није ступио у борбу....
- Хоће ли скоро?
- Ко зна?.. Али, Васа је твој утекао из логора пре месец дана. Оглашен је за војног бегунца, и ако га ухвате — биће стрељан!..

За Милутина бејаше ово много црњи глас но што је и могао очекивати, те изненадно паде на душу његову таквом силином и јачином, па потре и уништи сва осећања. У тим првим тренуцима он ништа не осећаше, не разумеваше. Поглед његов неодређено и глупо луташе од предмета на предмет, а он не знађаше где гледа. Осети се као човек, који хоће нешто, а не зна шта хоће. У ушима као да му брује гласови: »страшан је то глас, то је велика срамота!« А он не зна шта све то значи, и од куда он ту, и куда ће одатле? — После осети потребу да му ваља некуд журити; да га очекује нешто страшно, да ће све пропасти, и куда да жури? Покуша да устане, а не може... Мало по мало осећање се поче разбистравати и снага враћати, па осети, као да се буди из неког страшног сна, у коме је врло дуго спавао, па не може да верује ужасима што их сањаше.

Сада му тек дође до ушију јаок рањеника, те се обазре, погледа око себе; погледа и Ђурђа. Све познато, али као кад ко год, после неколико година, дође у познато место, па му се обнавља у сећању све оно, што је давно прошло. Сада тек разумеде речи Ђурђеове, и лице се поче преображавати. Сви се мишићи грчевито стегоше, очи страшно запламутише. Устаде намрштен. Очи му готово беху већ закрвавиле, а преко намрштена чела указа се набрекла жила. Изађе и оде, а не проговори.

Код куће није ни с ким проговорио. Свуноћ не заспа. Безброј мисли кружаше по његовој глави. У часу се нагомила у души његовој такво осећање да би као ван себе скочио, стегнуо би песнице изговарајући загушеним гласом:

— Убићу га, убићу!... Зар мој син!... Проклет нека је!...

Снага га изда, и он опет седне на постељу... Јарост се стиша, и пред очима се укаже слика његовог првенца Васе, и у памети се изређа сећање целог детињства његова. Сећа се Милутин првог осмејка, првих корака, првога постања. Силна је то љубав. Колико ли веза везује њега за сина?!

Васиним је рођењем осетио прву љубав родитељску, која је с часа на час, с дана на дан бивала све јача; па зар има чега да ту љубав уништи? Како је он Васу пажљиво чувао и неговао, како ли се осећао, кад га што заболи, па сада — мишљаше Милутин — моје дете, моја крв, па негде у туђини на цичи и мразу, презрен од другова и целог света!...

Осећање се у души његовој опет нагомила, те осети тешко дисање, да га нешто дави, осети неизмеран бол, а слика Васина опет му се указа пред очима. Милутин се чисто трже, а презрење, јарост и гнев проговорише опет страшном клетвом: »Проклет био, ти си обрукао оца и деду и народ!... Иди, ниси син мој!« А у часу, као да му Васин глас кроз плач проговори: »Зар си ме и ти презрео?« Милутин клону, и, први пут, кроз сузе прошапта: »Буди срећан!«... Одмах за тим се застиде тог благослова.

Најзад се у души његовој створи чврста одлука: »Морам ићи и погинути у боју! *Ја ћу бити замена за сина*; морам опрати срамоту што пада на кућу моју. Морам испунити аматет очев.«

Сунце је на заранцима. Бледи, слаби зраци одблескују са снежне површине, што се већ почиње корушити. Преко дан су јурили поточићи од истопљена снега, а сада се све почиње ледити. Стао ток, а гледате слеђене таласиће исто онако, како се преко дан дизаху, и веселим жубором тецијаху низбрдицом, па вам се чини, као да гледате нагло пресечен живот, те вас обузима нека нејасна, тиха сста. По снегу, с једне и друге стране пута, виде се многи трагови, или мање пртенице, што се укрштају на разне стране, куда су људи преко дан ишли својим пословима. По где где се види соник, што одвојен од главног пута води кроз њиве шуме или каквој слами. На главном путу трагови од опанака, копита или папака; коловоз и соник, на коме се понегде види и земља углађена под тешким теретом, што бејаше на соницама. По путу где где триње од сена, или и читав навиљак спао с кола, или струк шаше, или зрневље жита овде онде просуто.

Више вас пролети по каква чавка или врана, и пада даље од пута крај каквог сена, око кога је утапкано и увршљано.

Хвата се сутон, и мраз све јаче стеже. Снег цичи под ногама, а гора јечи од хладног ветра. Све пусто, немо, суморно. По где ко задоцнио жури кући; иде пешке, и увија главом од ветра то на једну, то на другу страну; или коњаник завијен у црно јапунце пројури у касу и изгуби се у сутону. Урликне вук, или дрекне лисица у каквом потоку

у шуми, па се опет све утиша, и само голо грање у шуми јечи од ветра. Срце се стеже путнику од неке тихе сете, а душу као да терет притисне, нарочито ако је далеко од куће, па мисли на своје укућане, што седе у топлој соби, ђаскају и очекују га на вечеру.

Како ли је тек Милутину, што у ово доба бејаше читав дан хода далеко од куће своје, коју остави, с чврстом одлуком, да је никад више не види?

Брњаш уморен иде ходом, климне по кашто главом, и фркне на нос. Са знојаваг његовог тела диже се пара, што се једва назире у сутону. Милутин запалио чибук, метнуо дизгине на ункаш, повио се мало напред по коњу, а поглед му блуди по пустом снежном пољу тамо обвијеном. Лорда лагано каска са исплаженим језиком, пратећи господара на његовом последњем путу.

У то доба је жена Милутинова стојала пред кућним вратима, плакала, гледала у ноћ, и као да очекиваше, да јој хладни северац донесе гласе о деци и мужу.

Пламен на огњишту пуцкараше исто онако заносно и весело, а крај њега је само Марко. Главу наслонио на колена, нем, без живота: као кип! С времена на време дубоко уздахне. Гусле висе на клину као и иначе. Жути мачак равнодушно дрема, и тегли се, опружен крај топлог огњишта....

30. октобра 1898. г.

Београд.

ИЗ ХАЈНЕОВОГ „НОВОГ ПРОЛЕЋА“

2.

Љубим један цветак... ал' га јадан јоште
Нисам ни гледн'о.
Гледам све цветиће, и тражим међ њима
Срдашце једно.

Мирисом цветићи месечину поје,
Славуј извија;
А ја тражим срце лепо к'о и моје,
Бурно к'о и ја.

Славујақ извија, ја разумем лако
Шта сада поје, —
Несрећни смо оба, о, несрећни тако,
Тужни нас двоје!

Војислав Илић.

ГДЕ ПОМОРАЊЦЕ ЗРУ

од
Н. А. ЉЕЈКИНА

(Наставак)

XXII

Дознавши да се Глафира Семјоновна упутила железници да их води у Монте-Карло, Николај Ивановић опет стаде протестовати, премда је протест уложен просто из упорства. Њему се самоме хтело да види Монте-Карло и знаменити његов рулет. Глафира Семјоновна, разуме се, није ни слушала његов протест, и он се томе врло радовао. Гунђао је још неко време, па онда рече:

— Господо, хајте да се заверимо, да не играмо ту проклету игру.

— А, то је немогућно, одазва се Глафира Семјоновна. — Зашто би друго и ишли у Монте-Карло, него да видимо и тај рулет? Ти га зовеш проклетим, а од куда знаш да је рулет проклет? Може бити да ћеш га хвалити, те још како! Боље је да дамо једно другоме реч да не штетујемо много. Хоћете ли? Ево моје речи: више од десет франака да не дајемо у штету. Ко толико изгуби — одмах даље од стола.

— Не, не! До врага с рулетом!... Ви како хоћете, али ја нећу нипошто играти!... размахну се Коњурин. — Пристајем да путујем, ма то било на крај света, али играти нећу!

— Е, онда ћемо ми заједно уложити у игру по десет франака, Никола Иванковићу. Не бој се, само по десет франака. Пристајеш ли? Дед, учини ми то задовољство. Ето видиш, ја сам ти тумач на путу, тумач веран, поуздан.

И Глафира са осмејком погледа мужа. Овај се такође насмеја, махну главом у знак одобравања, па рече:

— Ева опет превари Адама! Не можеш ти, увек је то тако.

Глафира Семјоновна погледа на сахат и повика:

— Ах, Боже мој! Одоцнићемо за воз. Ваља ићи. Пешке не можемо стићи... — Коше! дозво она кочијаша који мимо њих пролазаше, и кад овај приђе, она рече мужу и Коњурину: — Седајте, седајте брже! А ља гар... Пур партир а Монте-Карло! заповедаше она кочијашу.

Овај удари коња бичем, али, чим прођоше неколико улица, кочијаш се обрну Глафири Семјоновној, те јој говораше нешто.

— Нон, нон, нон... Але... Стићиће те... махну она руком на њега.

— Шта је то? У чему је ствар? пита Николај Ивановић.

— Каже да смо закаснили за воз, али он лаже. Ми имамо још десет минута до одласка воза.

Глафира је гледала у свој сахат, и кочијаш, окренувши се, показа свој сахат, а кад пролазише мимо кочијашке станице, он показа бичем на парна кола и опет нешто говораше саветодавним тоном.

— Та он ће свакојако боље знати јесмо ли закаснили, или нисмо, примети Коњурин.

— Глупост! Он просто хоће да узме од нас франак, а да нас не доведе до станице. Он показује парна кола и вели, да не би требало ићи у Монте-Карло железницом, већ на колима. Але! Але! настави она и даље махати руком.

А овај опет заустави се на кочијашкој станици и дозво другога кочијаша:

— Leon! Voila messieurs et madame... (Леоне! Ето ти госпде и госпође) чуо се његов глас.

— Ух, како је овај досадан! Он баш хоће да нас натера, да на колима идемо у Монте-Карло! Нуди нам кола са два коња... и уверава да ће то бити добар „парти-де-плезир“, говораше Глафира Семјоновна.

— Ако ће. Добра је то ствар возити се на колима... Бар ћемо моћи уз пут свратити на два три места и грло оквисити, одазва се Коњурин.

— А шта ли ће то стати? запита Николај Ивановић.

— Сад ћемо видети. Комбјен а Монте-Карло? окрете се Глафира с питањем кочијашима, што имадијаху по два коња у колима, и добивши одговор, одмах га преведе на руски:

— Двадесет франака ишту. Веле, да има три сахата пута.

— Петнаест! Кенз! Ако хоћеш кенз, онда хајде! викну Николај једном крупном кочијашу, који је пушио цигару на лепу муштиклу. — А је ли то и тамо и овамо? окрете се он жени.

— Не, само да нас одвезе: Отуда се, вели, можемо вратити железницом.

— Ако пристају за петнаест франака, онда хајдемо. Моћи ћемо бар околину лепо разгледати. И онако идемо све железницом, па већ додија. Мало ћемо и чиста ваздуха уз пут удисати, говорио је Коњурин.

— Да, знам ја како ви удишете ваздух путем. Ваш ће ваздух бити по крчмама на путу. Али, бар гледајте те се добро напијте.

— Што би се напили... Ну, кенз... Узми кенз... Петнаест франака... На наше паре то износи равно шест рубаља, по курсу, говораше Николај Ивановић кочијашу.

— Voyons, messieurs... Dix-huit! Зачу се глас из гомиле кочијаша. (Ево госпде... За осамнаест!)

— Један се нуди за осамнаест франака, преводи Глафира Семјоновна.

— Хајде да им повисимо плату за један франак! Но, мусју!.. Сез... Сез франака. Шеснаест... Возиш ли за шеснаест? Уз пут ћемо свратити, попити по коју... Глаша, преведи му, да ће уз пут коју попити.

— Ала си паметан! Сад ћу ја с кочијашима и о пијанству говорити!

— А оц куда је то пијанство?... Али све једно... Ја ћу сам казати... Сез, мусју... Сез, и уз пут вен руж буар дајемо. Компрене? Ништа не компрене, ђаво га однео!..

— Један се нуди за 17, — рече Глафира Семјоновна.

— Да ли да дамо? пита Николај Ивановић. — Заиста, у колима је пријатно... Што је најглавније — ја то... због ваздуха... Ја дајем, Коњурине, а ти?

— И ја! Где већ наше није пропало! Свакојако је ово боље, него да тај новац бацимо на вртушку, махну Коњурином руком.

Исплатише кочијаша што их је дотле довезао, па се посадише у екипаж са два коња, и јурнуше по глатком, као платно равнине путу у Монте-Карло. Беше узбрдица. Показаше се раскошни изгледи на море и на горе, свуда виле, окружене палмама, миртама, поморанџиним дрвљем и ловором. Нови кочијаш, — човек у годинама, са проседом, клинастом брадом, и црвеном марамом на врату, што се носила по традицији, заведеној од странаца — сматрао је за дужност бити још и чичерон. Сваки час обртао се он својим пасажерима и бичем показивао знања, мимо која се пролазило, а тако исто и изгледе; говорио је без престанка. Говорио је рђаво француски мешајући у говор талијанске речи. Глафира је од свега говора тек по нешто могла разумети, а њени сапутници нису разумели ама баш ништа.

Наједанпут, Глафира стаде загледати кочијаша; лице јој се учини познато и она узвикну:

— Замисли, Никола Иванићу! Овај кочијаш је онај исти старчина, што ми одузе јуче у Касини мој добитак, кад сам играла на Лисабон!

— Хајде, Бога ти!

— Заиста је он! Погледах га сад и познадох. Она иста марама, она иста клинаста брадица, и онај исти прстен с печатом на прсту. Ја ставила на Лисабон два франка, а он на Лондон; кад доби Лисабон, он се стаде свађати, вели: ја сам на Лисабону добио! па зграби моје паре и побеже.

— Та не може бити! одговара Николај Ивановић.

Међутим, кочијаш је чуо са својега седишта речи: „Лисабон“ и „Лондон“ па се окрете и познаде Глафиру Семјоновну и стаде разговарати с њом о јучерашњој игри у Касини. Он се правдао и уверавао да је добитак на Лисабону био заиста његов, а не њен.

— Гле, гле, овај и не крије да је баш он био тамо! Не крије да је зграбио мој добитак! Ево га и сад вели, да је он добио на Лисабону, а не ја! Ах, ниткове! Јух! то је тек нитков, прави нитков! — викала је Глафира Семјоновна. — Знаш, он ми је око двадесет франака зграбио.

— Пхи! то је чудо од кочијаша овде! Просто, — невероватно! Напоредо с господом улазе у играчке куће, играју на вртушци, и још кајшарлуке изводе! — чудно се Николај Ивановић и одмахивао главом... Мало постоја за тим а он викну:

— Ама, чујеш ли ти ово, Коњурине?

— Тхе! Цивилизација... шта да му чиниш!... одговори овај.

— НАСТАВИЋЕ СЕ —

ИЗГУБЉЕНЕ РЕЧИ

— KATULE MENDES —

I

Намисли, једанпут, једна врло свирепа Вила, лепа као цвет а лукава као змија, да се освети народу једне велике земље. Где беше та земља? Да ли на каквом узвишењу, или у равници, крај обале какве реке, или близу мора? Историја о томе ништа не говори. Може бити да та земља беше близу оне краљевине, где вешти кројачи прављаху принцезама хаљине, лепше и сјајније од месеца и звезда? А какву увреду беше Вила претрпела? Прича о томе такође ништа не говори. Можда беху заборавили позвати је на крштење краљеве кћери. Мислите како хоћете, али будите уверени, да она беше силна у своме гневу. Она се не хтеде осветити тиме, што би заповедила својим малим духовима, који су јој служили у место пажева, да запале све палате и колибе, или, што би заповедила, да увену све руже и јорговани, или најпосле, да све девојке постану ружне и крезубе. Она би могла пустити кроз улице аждаје, које бљују дим и ватру; могла би заповедити сунцу, да обиђе ову гнусну земљу; могла би заповедити бурама, да почупају сва дрвета и разруше све зграде. Али она изабра још ужаснију освету. Као што лопов украде из кутије најлепши адиђар, она учини, да људи и жене забораве ове три божанске речи: „Ја те волим!“ Пошто изврши своју гадну намеру, она се сакри, и да није имала најлепше усне на свету, осмејак, који јој тада заигра на уснама, био је ужаснији и од ђавољег ругања.

II

У прво време људи и жене само у пола примећују неправду, коју им Вила учини. Чинило им се, да им нешто не достаје, али не знаху само шта. Заручници, који у вече заказиваху састанке у каквом усамљеном ружичњаку; супружници, који се тихо разговараху крај прозора, наједанпут престадоше да се гледају и љубе. Они осећаху, да би хтели казати нешто, што сваки дан понављају, али се не умедоше изразити, не умедоше наћи ту фразу. Беху зачуђени, готово неми, не знајући шта једно друго да питају; оне драгоцене речи беху са свим заборавили. Међутим, они нису баш сувише трпели, јер су се тешили још толиким другим нежним речима. Ах! они не хтедоше пасти у тако дубоку меланхолију! Али узалуд су једно крај другог, узалуд се зову најнежнијим именима и разговарају најпријатније! Њима није довољно, што знају, да су сва уживања постала у пољупцу; што се заклинју, да су готови умрети једно за друго; што се називају: „Душо! жељо! надо!“ Они су хтели да кажу и чују другу једну реч, изразитију, него све остале. Па кад се, са горчином, сете, како их је та реч могла усхитити, онда им падне тешко на срце, што је више никад неће моћи изговорити ни чути. После жалости, наступаху и свађе. Мислећи да је њихова срећа непотпуна због тога, што је од сад више нису могли потврђивати жарким пољупцима, заљубљени су једно од другог изискивали — не могавши се никако лепо изразити — оно, што управо једно дру-

гом нису могли дати. Па и сама нежност не изгледаше им онака, како су они хтели, те једно другом пребациваху због неверства или хладноће. Због тога вереници престадоше заказивати састанке по усамљеним ружичњацима; а супружници, седећи у фотељама, врло хладно разговараху, не примичући се једно другоме. Па је ли могло бити среће онде, где није било љубави? Порушена од ратова, опустела због куге, ова земља, коју је Вила омрзнула, не би изгледала тако пуста и тужна, као што је била због оне три заборављене речи.

Ш

У тој несрећној земљи живео је неки веома тужан песник. Он није падао у очајање с тога, што својој драгој није могао казати, нити од ње чути оне изгубљене речи; он није имао драгу, јер је стихове и сувише волео. Али је песник жалио с тога, што није никако могао свршити песму, коју је био започео оних дана, када је зла Вила извршила своју освету? А зашто? С тога што што се песма морала завршити само речима: „Ја те волим!“ и никојом другом фразом. Песник је, наслонивши се на руке, мислио и лупао главу, питајући се: „Та јесам ли ја луд?“ Међутим, још пре, но што је и почео своју песму, био је тврдо уверен, да је нашао речи, којима ће завршити последњи стих. А да их је заиста нашао, доказ је тај, што већ беше написан стих, коме су изгубљене речи требале бити стих, и само још очекиваош на те изгубљене речи, као што једна уста очекују друга за пољубац. Међутим, он је на ту несрећну фразу тако заборавио, као да је никад није ни чуо. Извесно да ту беше каква тајна, о којој је песник непрестано сањао у шуми, близу некога извора, где се обично у вече виле скупљаху, да воде коло при светлости звезда.

IV

И једанпут, кад је песник опет сањао у шуми, испод грана, угледа га зла Вила и заљуби се. И брже, но што би лептир слетео на ружу, она притисну своје уснице на његове. Песник, ма да је био занет својом песмом, осети у тој нежности велико задовољство. Тада се наједанпут отворише у земљи пећине, пуне ружичастог и плавог дијаманта; по баштама се расцветаше љиљани, светли као звезде; ту се изненада створише златна кола, запрегнута крилатим коњима, у којима се возаху песник и Вила. Они, у своме блаженству, заборавише на све, сем на своје пољупце и осмејке. Њине усне не беху сједињене само онда, кад се забављаху, гледајући, како по такту неке невидљиве музике, играју подземни духови, одевени, неки у љубичасте хаљине, а неки маглом са језера; тада им неке летеће руке, без мишица, доношаху из корпе од рубина снежно воће, мирисно као бела ружа и девојачке груди. А песник забављаше Вилу певајући јој уз гитар најлепше стихове. Ах! како би свака Вила осећала неизмерну радост, кад би је опевао овај лепо младић, који свакога дана ствара нове песме; како би свака умирала од нежности, кад би по коси осетила дах његових уста! И то трајаше толико дана радости, неизмерне радости. Па ипак би она понекад наслоњена на руку и с расплетеном златном

косом, изгледала тужна и замишљена. „О краљице! шта те тако жалости; шта би ти, тако моћна и тако лепа, још желела поред наших уживања?“ Она би у почетку ћутала. Али како он наваливаше, она уздахну: „Ах! ја сам с тога тужна, што ми ти никад ниси рекао: Ја те волим!“ Он не одговори ништа, али узвикну радосно, јер је нашао завршетак своје песме. Узалуд га Вила хтеде задржати у пећини од плавих и ружичастих дијаманата, и у башти, где се љиљани светлуцаху као звезде! Он се поврати на земљу, написа, доврши и и објави песму, у којој људи и жене оне несрећне земље, поново нађоше оне божанствене речи. И опет почеше састанци по усамљеним ружичњацима, и нежни разговори супружника крај прозора. И стихови учинише да пољупци постану тако слатки, и да се заљубљени разговарају само о ономе, што су песници опевали.

Д. М. Марковић.

ПОЗОРИШНА ХРОНИКА

„Гордана, ускокова љуба“, глума у четири чина од Лазе Костића.

Овом приликом се могло видети: колико је Београд жељан забаве и колико је рад видети што лепо у Позоришту. На само име Лазе Костића навалио је свет у толикој мери, да је нестало било улазница. И то се десило данас под овим мучним приликама, кад је Београд, из политичких разлога, празан и нерасположен. Али ипак има још доста света који без невоље не пропушта лепу ствар, а наше Позориште му је тако ретко нуди.

Но канда су та чежња за лепим и то дуго ишчекивање у неколико шкодили Лази Костићу. Свет је био пресит мелодрама и комендија, а лепше ствари из нашег репертоара већ су му и сувише биле познате, па је можда више очекивао од овог Лазиног комада но што је имао права. Јер Лаза ужива репутацију озбиљног драмског писца са врло тешким предметима, па баш ако му сам предмет и није тако трагичан (као на пр. „Максим“) он је бар обрађен на начин великих трагедија. Како му драго, тек главно је, да Лаза још код великог дела публике има велико име а осталима је симпатичан, па се за то сваки и бадрио најлепшим надама, видећи на репертоару овај комад, нарочито кад се чуло да је Лаза главом сам дошао у Београд да руководи пробама.

Ма да је комад врло добро примљен, приметило се код публике јако разочарење. Сваки је изилазећи из Позоришта потпуно заборавио да говори о ономе што је видео, но је сваки објашњавао: што је мислио да ће видети. На лицима су се огледале преварене наде. А томе је узрок, како горе рекох, што је публика била и сувише навијена. Никад нисам видео расположеније и спремније сале, да прогласи комад, који ће гледати, за ремек-дело, него то вече. Лаза је овог пута пропустио дивну прилику. Само то није ни најмање његова кри-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

вица. Он је хтео једно а публика је узела да он хоће сасвим друго. Међутим његова је намера била јасна и ако му је идеја била, ако не сувише дрска, а оно доста оригинална, те према томе и тешка за схватање у први мах.

* * *

Лазина је идеја у овоме: он налази да постоји један инстинкт за комендијашење, за глумирање, као што постоје други инстинкти за самодржање, допадање итд. Да је тај инстинкт општи и да се даје опазити чак и код животиња, нарочито пернатих, као и код људи; да је то „народно глумовање“, како га он назива (иначе „folklore“),* старије од сваке позоришне вештине; да га човек носи у себи, и да се оно испољава код простог, неписменог народа пре но што је икад и видео какво позориште. Па је за тим нашао, да се те појаве „самоникле драмске умјетности“ налазе и у нашем народу, који је у том богатији од свију осталих. У једном свом напису (лист „Позориште“ од 1894 г. број 1, 2, 3 и 4) где је те своје мисли приказао, он прибележава неколике појаве таквог самониклог народног позоришта и глумовања.

Код Лазе се онда зачела мисао (чим је ову опаску учинио, ма да је своје мисли касније приказао) да напише један такав прост, наиван, да не рекнемо примитиван позоришни комад, онако како би га то сам народ исценирао. Да би што ближе био томе творцу, на кога се угледао, он је узео цео догађај и сва лица из народних умотворина онако сирово како га је народ опевао. То је причина из песме „Љуба Хајдук-Вукосава“**

Ви се сећате тога? Вукосав несретним случајем падне у ропство Бојичић Алила, а кад Вукосавова љуба дозна, науми да свога војна лукавством спасе. Зато се преруши у турског пашу Стамболију и бане код Бојичића. Потурица се препане од претње овог псевдо-паше који затражи да тог роба, царева хајинина, води у Стамбол цару на курбан. Бојичић радо на то пристане мислећи „даба ти кирије скини ми се с кола“, и љуба одведе Вукосава, па му се после малог искушења покаже и замоли га да јој

„.....опрости оне топузине“
„е сам млоге ноге осветила“

Ту је историјцу — наивну и карикатуралну за Турке — Лаза узео, и пошто је по готову оставио све како је то народ опевао, исекао је на четири кришке и распоредио онако, како је држао да би то морало изгледати у каквом самониклом позоришту. Зато је и назвао овај комад „глума“.

Морам вам признати да сам се дуго помучио док сам одгонетку овом називу нашао.

Ја тако објашњавам чак и осуство стихова у овој глуми јер се иначе стих за овакву врсту позоришних комада просто импозира. Али је Лаза можда хтео да престава буде онаква, како би што више личила на „folklore.“ Па ипак ја држим да је то нетачно. Народ је ову исто-

* Ма да је „folklore“ име опште за све народне умотворине. Почетак њиховим истраживањима је још у прошлом веку, али је имало чисто литерарни карактер. Тек у почетку овог века од Грима оно добија научни карактер, а сам назив датира тек од 1846. Од тада се цела наука о томе зове „folklore.“

** Вук. књ. 3 стр. 348.

рију описао у стиховима па ко зна да је он не би и у то „самоникло позориште“ у том облику изнео.

При свем упињању да ову „глуму“ у што примитивнијем стању одржи и да се што мање удали од модела, Лаза је ипак морао да уноси нека новачења.

Тако је он:

1) Морао дати име љуби Вукосављевој, коју је песма заборавила — или је то учинила из презрења према полу? — крстити. Лаза је био врло духовит кум. Кумче му носи дивно име „Гордана“ (бар за мене оно дивно звони). Од имена много зависи и ја вас молим да не мислите да је то маленкост или лака ствар. „Није то мала ствар, вели П. Сен-Виктор, за песника умети дати својој јунакињи име које приличи њеном карактеру, као што велика њеном челу приличи. Ако родиш кћер, веле старосвете инђиске књиге, надени јој слатко име, лаког изговора и које пријатно звони у ушима. Молијер, Шекспир и сви велики песници су слушали, и не знајући, овај савет старих брамина, нарочито Шекспир, који да би украсио своје мезимце, брао је, не зна се одакле, са месеца? из облака? имена дотле нечувена, етерска, небеска....“ Отуд се и Ђура, рођен песник, (ма да сиромаш није имао ни појма о препорукама старих инђиских брамина), онолико брине о *имену* свога детета, које се још није ни родило:

„Ако ми родиш сина
Роди ми Милоша
А буде-л' мила шћерца
Нек буде Милица.“

И Лаза је, чини ми се, крстио своју јунакињу по препоруци староставних инђиских књига. То је већ песничко обележје.

Јер, замислите, да је њој Лаза дао име нпр. „Анка“! А вама на мах суне гомила стихова кроз главу, који опевају Анку, као нпр:

„Ајд' у коло Анка
Јево тебе банка“

и ви видите како у некаквој чађавој сељачкој механи плескају сеоски ајлази уз варварску свирку грозних цигана.

Или се сетите

„Анчице, Анка, слатки рају мој...“

па вам излети пред очи лимунација с војеном бандом испред које се гура и урла гомила мангупарије....

Или се чак опомињете и оног узносења:

„На асталу гори свећа
Ти си, Анко, моја срећа, ој!“.....

а пред вама се створе тамбураши разрогачених очију и испалих јабучица.... та знате их већ какви су!

Са „Горданом“ је свака непријатна реминесценција немогућа. То је име нетакнуто и неоскрнављено, а притом је прикладно и пуно израза.

2) Лаза није хтео оставити случају да располаже хајдучком слободом, ма да је „Његово Величанство Случај“ као што га назива Фридрих Велики, врло важан елемент у хајдучком животу. У глуми, Вукосава довлачи у замке Бојичића љубомора Михата бембера. Ту сад пада прва замерка од моје стране. Код прими-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тивних људи љубав, ако није рафинирана, она је врло јака. Код Михата се у почетку скицира љубав тако силна да смо се ми сви побунили против његовог пристанка да помаже Гордани наћи и избавити Вукосава. Михат је учинио злочин из љубави, то разумем, он ће пристати на све па и на најгору смрт из љубави; али никад неће пристати да сам доведе жени човека, кога она љуби. То да прича Леметр за каквог његовог типа па и да прогутамо, али толико деликатне абнегације код једног „бембера“...!

А како смо се тек згадили на овог брицу кад се он на очи лепе Гордане после три-четири дана, „заљуби“ у некакву турску слушкињу, која јамачно није била тако лепа као г-ђица Јурковићева! Једна ми госпођа још истог вечера рече (а ви знате да госпође овакве ствари много финије осете и опазе): „какву то комедију Лаза сад под старост тера с љубављу? Како нам је могао изнети такву шепртљу? И шта нас се и такви тичу?“ И ја држим да она има право. Мањ' ако Лаза није хтео да „кроз“ Михата бембера изобличи познату берберску „несталност“ у тим пословима? Свакако ја остајем и даље врло поколебан и морам вам признати да ми се то није допало.

„J'aime sur le Théâtre un agréable Auteur
„Qui sans se diffamer aux yeux du Spectateur
Plait par la Raison seule et jamais ne la choque...
(Boileau)

3) И ова трећа допуна Лазина не чини ми се срећна. Њему се учинило незгодно оставити као у песми: да Гордана просто и без икакве вештине превари Турчина. Сувише би му то личило на Гињол. Зато је он начинио Бојичић Алију врло глумим, простим и сујевеверним, који се боји од авети и других скангала, па пошто га је причама овог истог бембера Михата добро заплашио и спремио да се Ага може свему надати — пусти да насрне на њ Гордана — Паша.

Али мени и то изгледа мало много као наивност. То је и сувише жанр оне песме

„Тера Туре Краљевића Марка...“

где се толико потцењује и омаловажава Турчин. Бар је Лаза могао то да избегне, јер је више него сигурно: да овај Алил није био никаква шуша, који се даје препасти тако лако причама једног рајетина. О Бојичићу има преко десетак народних песама, где он дели крваве мегдане са ускоцима, а Турчин, кога су оволико гуслари запамтили није био за шегу.

4) Последња би замерка била што Гордана пада у несвест, али ја мислим да је то више ствар драматурга и редитеља. Не видим разлога, а из текста не видим да она мора пасти у несвест. Оно има песама где се то и Српкињама дешава:

„Она паде па се обезнани“

али се то не збива са оваквом ђидијом као што је Горде! Нарочито кад се може јасно видети и из песме како она лако срља у опасност, а даје се и ласно погодити како је она Турчину кидисала.

Садржај: „На починку“ (песма) — „Замена“ (серијетак) — „Из Хајнеовог пролећа“ (песма) — „Где поморанце зру“ (наставка) — „Изгубљене речи“ — „Позоришна хроника“ — „Занимљиве ситнице“ — „Напомена администрације“.

Власници: Ст. М. Веселиновић и Павловић и Стојановић Штамп. Павловић и Стојановић дубров. ул. бр. 9. — Уредн. Ј. М. Веселиновић.

Требало би то друкчије исценирати. Но публика је ипак врло симпатично примила овај комад, а ја налазим да он то и заслужује. Сем тога што је то један интересантан покушај, он још има те добре стране: да је врло просто и јасно изложен, да је лак за гледање и да је кратак. Стил ми се при првом слушању јако допао. Несумњиво је да ће се комад моћи с успехом одржати на репертоару.

Глумци су учинили све што је до њих стојало, само Михата ваља другом ком поделити.

Spectator.

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Где је пророкова брада? — Као што је познато за Мухамеданца пророкова брада велика је светиња. По неком древном предању ова је светиња узидана у мошеји Цема-Еиди-ел-Сахиб, у граду Керуану, у Тунису, т. зв. афричкој Меки или »Рајској вратници.« Ова је мошеја сазидана у 7. столећу, а последњи пут из основа преправљена и обновљена год. 820. Сам град Керуан основан је год. 656. И у златно доба Ислама био је калифска престоница и главни град целог Махреба. У њему се и данас чува гроб оснивача његовог Сиди Окбе, пријатеља и ратна друга Мухамедова. — Због те реликвије у Керуан долазе да последње своје дане проведу многи богати трговци из Марока, Туниса и Триполиса, те да по својој смрти оставе граду богата завештања. Све то чини да је Керуан један од најбогатијих источњачких градова, а важи и као најчистији и најуређенији северо-афрички град. Знаменито је још то, што се у њему, услед потпуне повучености и оделитости његових становника, и искључености свакога страног утицаја, очувао најчистији маварски стил.

НАПОМЕНА АДМИНИСТРАЦИЈЕ

Важно за трговце.

За нову годину штампаћемо »Звезду« у 8000 примерака. Ко од г. г. трговаца пошаље оглас, који ћемо рачунати по обичној цени, молимо га у исто време да нам пошаље и списак својих муштерија, овде и унутрашности, како би му могли лист бесплатно послати.

